

rscollege.nl

RUDOLF STEINER COLLEGE

PROFIELKEUZE BROCHURE

examentrajecten havo en vwo

2025-2026

Inhoud

Profielkeuze	2
Tijdspad profielkeuze	3
Waarom een profiel kiezen?	4
Hoe maak je een goede profielkeuze?	4
Welke informatie heb je nodig voor een profielkeuze?	4
Toelating tot vervolgonderwijs	5
Tips	6
Examentrajecten	7
Het vwo	7
Havo-route of vwo-kansklas?	7
De havo-route	7
De vwo-kansklas (10VK)	8
De profielen	9
Havo-route	11
Vwo-route (10V) en vwo-kansklas (10VK)	13
Route havo+ (2026-2027)	15
De spelregels in het examentraject	17
Bijlage: vakken in de bovenbouw	18

Profielkeuze

Beste 9^e klassers, ouders en verzorgers,

Hier is de brochure met informatie over de aankomende profielkeuze. In deze brochure staat beschreven hoe het keuzetraject op het Rudolf Steiner College eruitziet, welke examenroutes gekozen kunnen worden en hoe de profielen zijn opgebouwd binnen iedere route. Ook staat beschreven waarop je moet letten bij het maken van een goede profielkeuze. Deze brochure gaat niet over de leerwegbepaling, maar houdt er zeker wel verband mee.

Achterin is een bijlage toegevoegd die een overzicht geeft van de vakken zoals die in de bovenbouw (klas 10, 11, 12 of 4H en 5H) gegeven worden. Soms is de mening van een leerling toegevoegd, wat een goed beeld geeft van hoe het vak in de bovenbouw onderwezen wordt, wat je ervoor moet doen en wat de verschillen zijn met de middenbouw (klas 7, 8, 9).

Lees de brochure goed door en bespreek je overwegingen thuis en op school. In de aankomende maanden moet duidelijk worden welk niveau en welk profiel goed bij je past en waarom.

Op **vrijdag 3 april 2026** moet de definitieve profielkeuze gemaakt zijn. Dit vindt plaats in een gesprek met ouders, mentor en leerling.

Deze brochure is ook op de website terug te vinden (www.rscollege.nl/decaan en www.rscollege.nl/examentrajecten).

Rik Zwaanswijk
decaan h/v Rudolf Steiner College (rzwaanswijk@rscollege.nl)

Tijdspad profielkeuze

tijd	activiteit	Wie
In mentorlessen	Verschillende activiteiten gericht op de profielkeuze, zoals: • verschillende profielkeuze opdrachten en maken IdentiTest • Bovenbouwleerlingen komen vertellen	Mentor met leerlingen
na herfstvakantie	Brochure profielkeuze mee naar huis	Mentor verstrekt. Leerling en ouders bestuderen
13 november	Voorlichtingsavond profielkeuze voor ouders en leerlingen	Decaan presenteert. Leerling en ouders uitgenodigd
14 november	Rapport mee naar huis	Mentor verstrekt
In de week van 24 november	Pre-advies havo/vwo	Leerling en ouders ontvangen dit per e-mail
In de week van 24 november	Eerste prognose	Leerlingen vullen formulier in met voorlopige keuzes
28 november	Keuze Frans of Duits	Leerling geeft keuze bij mentor aan
In de week van 2 februari	Tweede prognose	Leerlingen vullen formulier in met voorlopige keuzes
10 maart	Voorlichting kunstvakken leerlingen (10.00u-11.00u)	Docenten van de kunstvakken presenteren dit aan de leerlingen
13 maart	Rapport mee naar huis	Mentor verstrekt.
20 maart	Eindbesluit	Leerlingen en ouders ontvangen dit per e-mail
23 maart t/m 3 april	Profielkeuzegesprekken	In een keuzegesprek met de mentor leggen ouders en leerling de definitieve profielkeuze vast
Vrijdag 3 april	Deadline profielkeuze 9h/v de keuzes zijn definitief.	

Waarom een profiel kiezen?

Alle havo- en vwo-leerlingen moeten een profiel kiezen aan het begin van hun eindexamentraject. In de bovenbouw gaat het onderwijs zich meer verdiepen en dit gaat beter wanneer de vakken elkaar versterken. Daarom is er een selectie van vakken gemaakt: de profielvakken.

De overheid heeft vier profielen opgesteld: twee maatschappelijke en twee exacte profielen. Ieder profiel leidt op tot een volwaardig havo- of vwo-diploma. Het eindresultaat is bij alle profielen gelijk, de weg ernaartoe is verschillend. Met het behalen van het eindexamen toon je aan dat je beschikt over de kennis en vaardigheden die noodzakelijk zijn voor een soepele overgang naar vervolgonderwijs (hogeschool of universiteit).

Hoe maak je een goede profielkeuze?

Een goede profielkeuze is een profielkeuze die onderbouwd is met verschillende argumenten, zo objectief mogelijk. Welke en hoeveel argumenten verzameld worden verschilt van persoon tot persoon. De één blijft eindeloos twijfelen, terwijl de ander resoluut een beslissing neemt, zonder er ogenschijnlijk over na te denken. Op school besteden we aandacht aan het verzamelen van argumenten voor een goede keuze, maar ook thuis moet je hiermee aan de slag. Bespreek al je ideeën, twijfels én besluiten met de mensen om je heen. Het kan ook goed helpen wanneer je hiervan aantekeningen maakt.

Welke informatie heb je nodig voor een profielkeuze?

Ken jezelf

Jij bent iemand met kwaliteiten, interesses en dromen. Zonder te hoeven weten hoe jouw toekomst eruit gaat zien, kan je vaak nu al wel zeggen waar je voorkeur naar uitgaat, wat je interessant vindt om te doen of waar je graag iets over hoort. Heel soms weet iemand nu al welk beroep hij of zij later wil gaan uitoefenen. Dit is voor nu belangrijke informatie, maar iedereen mag en kan in de aankomende jaren natuurlijk van gedachten veranderen.

Ook je omgeving heeft vaak een goed beeld van jouw kwaliteiten en interesses. Zo zullen docenten op school naar je kijken vanuit hun eigen vak, maar ook thuis en bij activiteiten buiten school zijn veel van je kwaliteiten zichtbaar. Het is zinvol om naar concrete voorbeelden te vragen. Dit geeft waardevolle inzichten van de kwaliteiten die je bezit en door je omgeving worden bevestigd en mogelijk aangevuld.

Voorbeeldvragen die je kan stellen aan jezelf en je omgeving:

- *Wat vind jij interessante vakken om aan te werken?*
- *Waar ben je goed in, wat doe je graag?*
- *Welk profiel vindt je omgeving dat je moet kiezen en welke argumenten hebben ze daarvoor?*
- *Wat wil je later worden? "Iets met....", "Iets in de richting van..."*

- *Wat zeggen verschillende testen? Ben je het ermee eens, of niet?* (IdentiTest, studiekeuze123.nl)

Wat is er mogelijk?

Je persoonlijke wensen en mogelijkheden zijn duidelijk, maar welk profiel sluit daar goed bij aan? Dit kun je onderzoeken door de volgende zaken te bekijken:

Allereerst moet je kijken naar de vakken waaruit ieder profiel is opgebouwd (zie hoofdstuk: profielen). Zijn dit de vakken waar je de aankomende twee of drie jaar mee aan de slag wilt? Ze zullen misschien niet allemaal fantastisch zijn, maar het algemene gevoel moet wel positief zijn. In de middenbouw heb je de meeste vakken gehad en weet je een beetje wat ieder vak te bieden heeft. Veel vakken heb je echter alleen in periodes gevolgd. In de bovenbouw zal dit veranderen en krijg je deze vakken ook als vaklessen. De lessen zijn dan meerdere malen per week een uur, er wordt gewerkt uit een lesboek en de onderwerpen worden zakelijker en abstracter. Achterin deze brochure is een bijlage waarin je van ieder vak een beschrijving vindt van wat je van een vak kunt verwachten in de bovenbouw. De docenten en bovenbouwleerlingen kunnen je er zeker meer over vertellen.

Voorbeeldvragen die je kan stellen aan jezelf en je omgeving/school:

- *Welke vakken zitten er in welk profiel?*
- *Welke keuzevakken zijn er mogelijk?*
- *Hoe veranderen de vakken in de bovenbouw? (zie bijlage vakken)*
- *Welk profiel sluit goed aan op de richting die ik mogelijk op wil (bijlage toelatingseisen HBO/WO)?*

Toelating tot vervolgonderwijs

Wanneer je al een idee hebt over een mogelijke studierichting na de middelbare school, is dat ook een belangrijk gegeven om naar te kijken. Niet ieder profiel sluit namelijk aan bij iedere vervolgopleiding.

Algemeen kun je stellen dat:

- een brede keus aan opleidingen is toegankelijk voor ieder profiel
- de ervaring leert dat wanneer één vak ontbreekt in het profiel, dit met een stevige zomercursus rechtgezet kan worden.

Hieronder staan algemene opmerkingen over de toelating bij bepaalde richtingen van opleidingen. Belangrijk is het om te weten dat het per specifieke opleiding nog kan verschillen. De onderstaande informatie is daarom goed als beeld, maar niet geschikt om voor een specifieke opleiding te weten wat er nodig is. Online is daar veel informatie over te vinden.

Algemene opmerking over de studierichting:

Hieronder staan de verschillende studierichtingen. Dit zijn alle opleidingen die onder een bepaalde groep vallen. Bij Economie horen dus alle economische opleidingen.

- Economie: alle profielen, soms is wiskunde B verplicht
- Gedrag en maatschappij: alle profielen
- Gezondheidszorg: NT of NG-profiel
- Landbouw en natuurlijke omgeving: alle profielen, maar geregeld is natuurkunde of scheikunde verplicht
- Natuur: NT-profiel
- Onderwijs: alle profielen
- Recht: alle profielen
- Taal en cultuur: alle profielen
- Techniek: NT-profiel
- Sectoroverstijgend: alle profielen

Let op: het kan per opleiding nog verschillen of toelating inderdaad mogelijk is. Controleer daarom eerst de website om het precies te weten.

Informatie

In deze brochure is geprobeerd om zoveel mogelijk nuttige informatie samen te voegen. De belangrijkste bronnen op school zijn jouw mentor, de docenten van wie je les krijgt en de decaan. Ook je omgeving buiten school kent je goed. Over vervolgopleidingen is op het internet veel informatie te vinden (zoals www.studiekeuze123.nl)

Tips

Al vele jaren kiezen leerlingen hun profiel en bijna allemaal maken ze een goede keuze. Tips die dan achteraf klinken zijn de volgende:

- ⚠ Kies om de vakken in een profiel, niet om die leuke leraar of die gezellige klasgenoot. De kans is groot dat je deze docent helemaal niet krijgt of dat die leerling in een andere groep wordt geplaatst.
- ⚠ Met de exacte profielen kun je niet **meer** kanten op, maar wel **andere** richtingen
- ⚠ Blijf eerlijk. Kies een profiel dat jij graag wilt volgen en niet het profiel waarvan je omgeving graag wilt dat je kiest.

Examentrajecten

In de 9e klas krijg je vanuit school te horen op welk examentraject je je het beste kunt richten: vwo of havo, dat heet het eindbesluit. De leerlingen van wie school denkt dat zij succesvol het vwo-traject kunnen afronden, ontvangen bij dit eindbesluit een vwo-advies. Alle overige leerlingen -die dus eindbesluit havo ontvangen- kunnen kiezen tussen de havo-route en de vwo-kansklas (overigens kan ook een leerling met vwo-advies voor havo kiezen). Per traject kan je kiezen de profielen CM, EM, NG en NT. Hieronder lichten we de verschillende routes toe en beschrijven we voor welke leerlingen wij iedere route geschikt achten. Lees het goed door en neem alle informatie mee in je afweging. Ook in het mentoruur zal hier uitgebreid aandacht aan besteed worden.

Het vwo

Dit traject mag je kiezen, wanneer je in de 9e klas een vwo-advies gekregen hebt. Het vwo-traject kent een driejarige bovenbouw. Gedurende deze jaren werk je toe naar een vwo-diploma. De vier profielen leiden op tot een kennis- en vaardigheidsniveau dat goed aansluit op een universitaire vervolgopleiding. Kreeg je in de 9e klas een vwo-pre-advies en wil je dit examentraject volgen, dan hoef je in de komende maanden alleen na te denken over welk profiel goed bij je past. In het volgende hoofdstuk in deze brochure, staat precies beschreven uit welke vakken ieder profiel is opgebouwd en welke keuzemogelijkheden je hebt.

Havo-route of vwo-kansklas?

Leerlingen met een havo-eindbesluit (of leerlingen met vwo-eindbesluit die voor de havo kiezen) bieden we de keuze tussen havo-route of de vwo-kansklas. Bij de havo-route doe je nog twee jaar over je middelbare school en rond je alle vakken af op havo-niveau. Bij de vwo-kansklas-route word je voor het eerste jaar op het vwo ingeschreven. Na dat jaar zijn er twee mogelijkheden: ofwel je gaat alsnog met een vwo-besluit door naar de laatste twee leerjaren van het vwo, ofwel je gaat verder in de route havo+. In dat laatste geval heb je mogelijkheid om enkele vakken af te ronden met een vwo-certificaat. Hieronder een gedetailleerde beschrijving van beide routes en een overzicht van de verschillen.

De havo-route

Dit havo-traject is toegankelijk voor twee groepen leerlingen: de gediplomeerde mavo-leerlingen die door willen leren voor een havo-diploma én de havo-leerlingen uit de huidige 9e h/v klassen. Deze route is zodanig ingericht dat het goed aansluit op het mavo-examenprogramma, zowel qua aanbod als qua inhoud.

Wil je als 9e h/v leerling doelgericht werken naar het havo-eindexamen en zijn je werkhouding en studievaardigheden op orde dan is dit een passende route. Na de 9e klas

stap je direct over naar het voorexamenjaar en doe je in het schooljaar erop volgend eindexamen havo. Een efficiënt traject met relatief minder tijd voor extra verrijkende lesstof, als ambachten en extra kunstonderwijs.

In dit havo-traject zijn de keuzemogelijkheden beperkter en is er iets minder ruimte voor de niet-examen-relevante periodes en vakken. Alle leerlingen volgen een kunstvak en krijgen één periode ambacht per jaar.

De vwo-kansklas (10VK)

In de 9 h/v klas kan je met een havo-eindbesluit ook kiezen voor de vwo-kansklas. Deze klas is zodanig ingericht dat je voor de duur van één schooljaar de mogelijkheid krijgt om te ervaren of de vwo-leerweg in een bepaald profiel passend is. We bieden je de kans om je breed te ontwikkelen en zicht te houden op het vwo-eindexamen. In de vwo-kansklas volg je daarom hetzelfde vakkenpakket als in de vwo route. Naast de vwo-beoordeling krijg je ook een havo-beoordeling, zodat je goed zicht houdt op je traject bij deze twee examentrajecten.

De vwo-kansklas is volgens ons een goede keuze voor leerlingen die:

- verdieping willen ("ik wil vwo proberen"), of zelf inschatten dat vwo haalbaar is
- verbreding willen (vanuit interesse in de wereld), door sociale stage en extra periodes,
- het kunst- en ambachtsonderwijs wekelijks willen volgen.
- ervan houden als lesstof wordt gekoppeld aan je eigen ontwikkelingsvraagstukken.

Wil je de vwo-kansklas volgen, dan gelden de volgende voorwaarden (in verband met het vwo- vakkenpakket):

- wiskunde A zit in het CM-profiel
- ieder profiel heeft een tweede vreemde taal: Duits of Frans

Deze vakken volg je in 10vk minimaal tot aan de meivakantie. Mocht daarna duidelijk zijn dat je in het volgende schooljaar de overstap maakt naar havo+ en zitten de bovenstaande vakken dan niet meer in je lespakket dan komen de lessen te vervallen.

Blijkt na deze vwo-kansklas dat je het vwo-niveau in zijn geheel aan kan, dan vervolg je na de vwo-kansklas de examenroute vwo en doe je uiteindelijk vwo-eindexamen. De overige leerlingen vervolgen hun route in havo+, waarbij leerlingen de mogelijkheid hebben om vakken op vwo-niveau te volgen. Hiervoor zijn clusters van vakken aangewezen. Welke clusters op vwo-niveau gevolgd kunnen worden, staat beschreven in het volgende hoofdstuk ("profielen") bij de beschrijving van de route havo+.

De profielen

Op het Rudolf Steiner College worden de onderstaande vier profielen aangeboden:

Profielnaam	Afkorting
Cultuur en Maatschappij	CM
Economie en Maatschappij	EM
Natuur en Gezondheid	NG
Natuur en Techniek	NT

Ieder profiel leidt naar een volwaardig havo- of vwo-diploma en geeft daarmee toegang tot vervolgopleidingen op de hogeschool (HBO) of universiteit (WO). De vakken verschillen per profiel en hierdoor wordt met de profielkeuze al een lichte voorsortering gemaakt voor de latere keuze van je vervolgopleiding.

Hieronder staat van ieder profiel een korte omschrijving van de richtingen waarop dit profiel goed aansluit. Het zijn zéér algemene omschrijvingen en iedereen moet voor zichzelf bepalen in welke mate hij/zij zich er in herkent.

Cultuur en Maatschappij

kernwoorden	Sociaal, maatschappelijk, artistiek en communicatie.
voor wie	Leerlingen die dit profiel kiezen zijn vaak harde werkers die houden van creatief en verhalend bezig te zijn. De maatschappelijke vraagstukken worden door deze leerlingen het liefst vanuit het menselijke perspectief gezien.
inhoud	Het meest talige profiel, waarbij de maatschappelijke invulling o.a. wordt verzorgd door vakken als geschiedenis en maatschappijwetenschappen of aardrijkskunde. Wiskunde kan in de havo worden vervangen door biologie, bij vwo is wiskunde (na klas 10v) een keuze tussen wiskunde-C of wiskunde-A. Vervolgopleidingen stellen het vak wiskunde vaak als toelatingseis.
toekomst	Rechten, communicatie, media, informatie, kunst en cultuur, psychologie, geschiedenis, moderne en vreemde talen, sociale en maatschappelijke vraagstukken, hulpverlening, onderwijs.

Economie en Maatschappij

kernwoorden	Management, regelen, maatschappij, rekenen, onderzoeken.
voor wie	Leerlingen die dit profiel kiezen, zijn vaak de handige werkers. Zij verwerven snel inzicht. Maatschappelijke vraagstukken vinden zij interessant om te ontrafelen.
inhoud	Minder talig door de vakken economie en wiskunde, maar heeft net zo'n maatschappelijke betrokkenheid als het CM-profiel. Wiskunde A is voor economie een noodzakelijke ondersteuning.
toekomst	Economie, management, handel, reclame, media, toerisme, communicatie, informatie, kunst en cultuur, sociale en maatschappelijke vraagstukken, hulpverlening, onderwijs.

Natuur en Gezondheid

kernwoorden	Exacte vakken, techniek, willen weten hoe het werkt en hoe deze kennis in te zetten is voor maatschappij.
voor wie	De leerlingen die dit profiel kiezen willen graag weten hoe iets werkt (levend of materieel) en hoe dit de maatschappij verder helpt. Deze leerlingen hebben snel de essentie van een onderwerp te pakken.
inhoud	Een exact profiel, waarin de vakken wiskunde-A gecombineerd wordt met biologie en scheikunde. Keuzeruimte is beperkt.
toekomst	Sportkunde, natuur en milieu, medisch (verloskunde, fysiotherapie, geneeskunde), pharmacie, psychologie, voeding, onderwijs.

Natuur en Techniek

kernwoorden	Exacte vakken, abstract denken, techniek, willen weten hoe het werkt.
voor wie	De leerlingen die dit profiel kiezen willen graag precies weten hoe iets werkt. De verwondering over hoe iets in elkaar zit en functioneert (levend of materieel). Deze leerlingen hebben de essentie van een onderwerp snel te pakken .
inhoud	Een exact profiel. De vakken wiskunde-B en natuurkunde vormen een centraal blok. Keuzeruimte is beperkt.
toekomst	Geneeskunde, milieu, natuur, techniek, laboratorium, informatica, bouwkunde

Havo-route

	CM profiel	EM profiel	NG profiel	NT profiel
Gemeenschappelijk deel	Nederlands Engels Kunstvak	Nederlands Engels Kunstvak	Nederlands Engels Kunstvak	Nederlands Engels Kunstvak
Profieldeel	Frans <i>of</i> Duits	Economie	Scheikunde	Scheikunde
	Wiskunde A <i>of</i> Biologie*	Wiskunde A	Wiskunde A	Wiskunde B
	Geschiedenis	Geschiedenis	Biologie	Biologie
	Aardrijkskunde	Aardrijkskunde	Aardrijkskunde	Natuurkunde
Combinatie-cijfer	Maatschappijleer Eindwerkstuk CKV	Maatschappijleer Eindwerkstuk CKV	Maatschappijleer Eindwerkstuk CKV	Maatschappijleer Eindwerkstuk CKV
Handelingsdeel	LO (gym)	LO (gym)	LO (gym)	LO (gym)
Vrijeschool	Toneel Koor Muziek Ambacht	Toneel Koor Muziek Ambacht	Toneel Koor Muziek Ambacht	Toneel Koor Muziek Ambacht
Extra vak	-	-	-	-

* Het vak biologie is een profielvak in het vmbo-t profiel: zorg en welzijn en daarom ook in havo-CM profiel opgenomen.

Toelichting voor **havo-route**:

Gemeenschappelijk deel	Deze vakken worden door alle leerlingen gevolgd.
Kunstvak	Het betreft hier het vak kunst algemeen (KUA). Dit vak bestaat uit een theoriegedeelte (centraal examen) en praktijkgedeelte (schoolexamen). De 9e klassers en instromende leerlingen kunnen kiezen uit drie kunstvakken namelijk: muziek, beeldend of drama. Het is afhankelijk van het aantal aanmeldingen bij de kunstvakken of het vak daadwerkelijk wordt aangeboden of dat een ander kunstvak moet worden gekozen.
Profieldeel	De specifieke vakken per profiel. Voor de profielkeuze moet voornamelijk naar de verschillen in deze examenvakken gekeken worden. De profielvakken zijn zodanig gekozen dat het programma aansluit op de profielen van het mavo eindexamenprogramma. Het vak biologie is een profielvak in het vmbo-t profiel: zorg en welzijn en daarom ook in havo-CM profiel opgenomen. Wanneer een profielvak door minder dan 5 leerlingen gekozen wordt, zal er een maatwerktraject vormgegeven worden voor deze leerlingen. De leerlingen zullen dan goed begeleid worden bij hun zelfstandig werk.
Frans of Duits	Deze keuze wordt halverwege in de 9 ^e klas gemaakt. Deze keuze wordt in de bovenbouw voortgezet en wisselen is dan niet meer mogelijk.
Combinatiecijfer	Het gemiddeld resultaat van de vakken maatschappijleer, CKV en het eindwerkstuk. Het cijfer telt mee als CE-cijfer.
Vrijeschool	Alle leerlingen volgen de lessen muziek en koor. De ambachten en toneel zal in periodetijd worden aangeboden, ieder één periode per jaar.
Extra vak	Het is niet mogelijk om in het havo-traject een extra vak te volgen.

Vwo-route (10V) en vwo-kansklas (10VK)

	CM profiel	EM profiel	NG profiel	NT profiel
Gemeenschap- pelijk deel	Nederlands Engels	Nederlands Engels	Nederlands Engels	Nederlands Engels
	Frans * <i>of</i> Duits	Frans * <i>of</i> Duits	Frans * <i>of</i> Duits	Frans * <i>of</i> Duits
	Kunst 1 keuze drama/ dans/ beeldend/ muziek	Kunst 1 keuze drama/ dans/ beeldend/ muziek	Kunst 1 keuze drama/ dans/ beeldend/ muziek	Kunst 1 keuze drama/ dans/ beeldend/ muziek
Profieldeel	Wiskunde A * <i>of</i> Wiskunde C	Wiskunde A	Wiskunde A	Wiskunde B
	Filosofie <i>of</i> Kunst 2 (drama)	Economie	Aardrijkskunde	Natuurkunde
	Geschiedenis	Geschiedenis	Scheikunde	Scheikunde
	Aardrijkskunde <i>of</i> Maatschappij- wetenschappen	Aardrijkskunde <i>of</i> Maatschappij- wetenschappen	Biologie	Biologie
Combinatie- cijfer	Maatschappijleer Eindwerkstuk CKV	Maatschappijleer Eindwerkstuk CKV	Maatschappijlee Eindwerkstuk CKV	Maatschappijleer Eindwerkstuk CKV
Handelings- deel	LO (gym)	LO (gym)	LO (gym)	LO (gym)
Vrijeschool	Ambacht Toneel Koor Muziek	Ambacht Toneel Koor Muziek	Ambacht Toneel Koor Muziek	Ambacht Toneel Koor Muziek
Extra 9^e vak	-	-	-	Wiskunde D

* Zie toelichting vwo

Toelichting voor het **vwo**:

Gemeenschappelijk deel	Deze vakken worden door alle leerlingen gevolgd.
Kunst 1	Het betreft hier het vak kunst algemeen (KUA). Dit vak bestaat uit een theoriegedeelte (centraal examen) en praktijkgedeelte (schoolexamen). Voor praktijk kies je dan uit dans, beeldend, muziek of drama . De vakgroep zal de voorlichting voor de leerlingen verzorgen onder schooltijd (zie bij "tijdspad"). Er is een minimaal aantal leerlingen nodig om een kunstvak door te laten gaan.
Profieldeel	De specifieke vakken per profiel. Alleen deze vakken verschillen duidelijk en bij de profielkeuze moet voornamelijk naar dit gedeelte gekeken worden.
Frans óf Duits	Deze keuze wordt halverwege in de 9 ^e klas gemaakt. Deze keuze wordt in de bovenbouw voortgezet. Er kan in de bovenbouw niet meer worden gewisseld.
Wiskunde A/C	In het CM profiel wordt de keuze tussen wiskunde A of C gemaakt ná de 10 ^e klas (zie ook bijlage 1: keuzevakken in de bovenbouw). Wiskunde C start pas in de 11 ^e klas.
Kunst 2	Dit is altijd het vak drama. Wordt dit kunstvak gekozen, dan kan Kunst 1 géén drama zijn. Voor kunstvak 1 zal dan een ander kunstvak gekozen moeten worden.
Combinatiecijfer	Het gemiddeld resultaat van de vakken maatschappijleer, CKV en het eindwerkstuk. Dit cijfer telt mee als eindexamencijfer.
Vrijeschool	Het Rudolf Steiner College vindt kunstonderwijs belangrijk en heeft een groot deel van de keuzeruimte is hiermee ingevuld. Zo krijgt iedere leerling de ervaring mee van koorzang, toneel en ambacht.
Extra vak	Wiskunde D is als extra vak mogelijk voor de NT leerlingen. Dit vak wordt in cursusvorm gegeven en wordt aangeboden in de 10 ^e en 12 ^e klas.
Ambachten:	Afhankelijk van het profiel worden vijf ambachten ter specialisatie aangeboden: textiel, koken, hout, metaal óf keramiek . De keuze zal in de 10 ^e klas gemaakt worden en wordt aangelopen door de vakgroep. De ambachtskeuze staat los van de profielkeuze.

Route havo+ (2026-2027)

Leerlingen die na 10vk niet doorgaan naar het vwo, maar het havo-traject volgen, komen in de route van havo+ terecht. Dit betekent dat ze de mogelijkheid houden om een aantal vakken op vwo-niveau af te ronden. Het profiel en de gekozen vakken blijven gelijk aan de vakken die ze in 10vk hadden gekozen.

Cultuur en Maatschappij	Economie en Maatschappij	Natuur en Gezondheid	Natuur en Techniek
Nederlands	Nederlands	Nederlands	Nederlands
Engels	Engels	Engels	Engels
Kunstvak1	Kunstvak 1	Kunstvak 1	Kunstvak 1
Geschiedenis Aardrijkskunde/MAW	Geschiedenis Aardrijkskunde/MAW	Scheikunde Biologie	Scheikunde Biologie
Wiskunde A* Frans/Duits	Wiskunde A Economie	Wiskunde A Aardrijkskunde	Natuurkunde Wiskunde B
Kunstvak2/Filosofie*			Wiskunde D*

Toelichting op de gebruikte kleuren

Bij het **blauwe blok** gaat het om het vak Nederlands. Dit vak kan bij 4H+ alleen op havo-niveau worden afgerond. Het is dus niet mogelijk dit vak via de vwo-niveau af te ronden.

Bij de **groene blokken** gaat het om vakken waarbij binnen de les gedifferentieerd wordt, zodat het vak op zowel vwo- als op havoniveau kan worden afgerond. Bij Nederlands en Engels krijgen ze dus als 4 havo+ klas les. Bij de kunstvakken en filosofie wordt sowieso met heterogene groepen gewerkt.

Bij de **gele blokken** gaat het om een cluster waarbij beide vakken op havo- of beide vakken op vwo-niveau worden gevolgd. De leerlingen die beide vakken op vwo-niveau volgen, volgen de lessen samen met de 11 vwo-leerlingen. De andere leerlingen krijgen les in de 4 havo+ klas.

Bij het **oranje blok** gaat het om Aardrijkskunde dat in beginsel alleen op vwo-niveau aangeboden worden. De leerlingen krijgen dus les met de 11 vwo-leerlingen. Als dat echt niet lukt, dan zal bij aardrijkskunde een maatwerkprogramma worden geboden om het vak alsnog op havoniveau af te ronden. Hierbij zijn de contacturen minder en zal er meer zelfstandig gewerkt moeten worden.

Omdat de leerlingen in 4 havo+ minimaal één vak op havoniveau gaan afsluiten krijgen ze een havodiploma. Voor een havo-examen zijn zeven in plaats van acht examenvakken nodig. Hierdoor komen bij de profielen EM en NG Frans en Duits te vervallen. Van de vakken met een * kunnen leerlingen met profiel CM er één laten vallen. Bij NT kan een leerling wiskunde D laten vallen want dat vak is immers sowieso een extra vak.

In verband met het rooster en klassengrootte kunnen we niet garanderen dat de vakken met een * ook daadwerkelijk aangeboden worden.

Naast de in het schema getoonde vakken, zullen ook in de 4H+-route vakken voor het combinatiecijfer, vrijeschoolse vakken en ambachtvakken worden aangeboden.

Toelichting voor route **havo+**:

Kunstvak 1	Het betreft hier het vak kunst algemeen (KUA). Dit vak bestaat uit een theoriegedeelte (centraal examen) en praktijk gedeelte (schoolexamen). Voor praktijk kies je dan uit dans, beeldend, muziek of drama . De vakgroep zal de voorlichting voor de leerlingen verzorgen onder schooltijd. Alleen bij een minimaal aantal leerlingen wordt een kunstvak daadwerkelijk aangeboden.
Kunstvak 2	Dit is altijd het vak drama. Wordt dit kunstvak gekozen, dan kan Kunstvak 1 géén drama zijn. Er zal een ander kunstvak gekozen moeten worden.
Combinatiecijfer	Het gemiddeld resultaat van de vakken maatschappijleer, CKV en het eindwerkstuk. Dit cijfer telt mee als eindexamencijfer.
Vrijeschool	Het Rudolf Steiner College vindt kunstonderwijs belangrijk en heeft een groot deel van de keuzeruimte is hiermee ingevuld. Zo krijgt iedere leerling de ervaring mee van koorzang, muziek en ambacht.
Extra vak	Voor leerlingen bij CM en NT die extra willen en extra kunnen, is het mogelijk om een extra vak te kiezen. Dit is niet vrijwillig, je volgt het minimaal één jaar. Het vak filosofie als extra vak kan niet worden ingeroosterd, en zal zelfstandig gevolgd moeten worden. Wiskunde D wordt in cursusvorm aangeboden.
Ambachten	Afhankelijk van profiel worden vijf ambachten ter specialisatie aangeboden: textiel, koken, hout, metaal óf keramiek . De keuze zal in de 10e klas gemaakt worden en wordt aangelopen door de vakgroep. De ambachtskeuze staat los van de profielkeuze.

De spelregels in het examentraject

Je hebt bepaald welk eindexamentraject je wilt gaan volgen naar een diploma. Vanaf volgend schooljaar begin je hieraan. Samen met deze start, starten ook een aantal spelregels. Hieronder een summiere opsomming. Natuurlijk zullen deze begin volgend schooljaar in detail worden toegelicht.

Schoolexamens, SE-toetsen

Met je profielkeuze heb je bepaald in welke vakken je eindexamen gaat doen. In deze vakken ga je de aankomende jaren verdiepen, door iedere week lessen te volgen en huiswerk te maken. Driemaal per jaar wordt met een schoolexamen (SE-toets) gekeken of je de lesstof op voldoende niveau beheerst. Deze SE's worden in een toetsweek afgenomen. In deze week wordt alleen periodeonderwijs gegeven, gevolgd door één of twee toetsen. Deze toetsen duren langer dan je tot nu toe gewend bent en gaan over grotere hoeveelheden lesstof. Het is dus handig om bij het maken van het huiswerk ook al goed te kijken of je de lesstof echt begrepen hebt.

Naast de cognitieve vakken volg je in de bovenbouw ook algemeen vormende vakken als gymnastiek, ambachtvak, muziek en drama. Deze worden niet getoetst, maar je moet ze wel voldoende volgen.

Rapportage en volgsysteem

De behaalde resultaten worden ingevoerd in Magister en de SE-cijfers zijn dus altijd zichtbaar. Net als in de 7^e tot en met 9^e klas zal driemaal per jaar een rapport geschreven worden. In de bovenbouw zal er in een brief ook aangegeven worden of de resultaten tot dan toe van voldoende niveau zijn om het eindexamen mee te behalen.

PTA (Programma van Toetsing en Afronding)

Ieder vak geeft van tevoren aan wat er getoetst wordt, op welk moment. Dit staat vermeld in een PTA. Hierin staat ook vermeld hoe zwaar deze toetsen meewegen voor de overgang naar het volgende schooljaar of het eindexamen. Deze PTA-overzichten staan op de website vermeld.

Slaag-zak regeling

Aan het einde van de 12^e of 5H(+) klas is je gehele cijferlijst gevuld met resultaten en heb je voor alle vakken een School Examencijfer (SE). Samen met het cijfer van het centraal schriftelijk examen (CSE) bepaalt dit of je bent geslaagd of niet. Met welke cijfers je precies geslaagd bent staat vermeld in de slaag-zakregeling (rscollege.nl/examenzaken). Voor nu is het belangrijk om je te realiseren dat je niet goed hoeft te zijn in alle eindexamenvakken (dit is natuurlijk wel fijn). Ook met een onvoldoende kan je slagen.

Bijlage: vakken in de bovenbouw

Hieronder een overzicht van de vakken in de bovenbouw. *Cursief staat "de mening van een bovenbouwleerling".*

Aardrijkskunde

Aardrijkskunde is een vak over de wereld: het gaat over de aarde en de mensen die daarop wonen. In de 9e klas heb je een periode geologie (gehad), in de bovenbouw ga je daar dieper op in en pas je het geleerde toe op verschillende gebieden op aarde. Ook leer je over het weer, de verschillende klimaten en landschappen en wat de invloed is van menselijk handelen daarop (de klimaatverandering!). Maar het gaat ook echt over de mensen zelf: we kijken bijvoorbeeld naar de verschillen tussen arm en rijk, culturele diversiteit, globalisering, hoe de wereldbevolking verdeeld is en zich ontwikkelt (demografie), migratie en de invloed van het verleden (kolonialisme) op het heden. Dichtbij huis in Nederland kijken we naar wateroverlast en ontwikkelingen in de steden.

Bij aardrijkskunde krijg je een steeds completer beeld van de wereld, het geeft je inzicht in processen zowel van de aarde zelf als van de mensen die erop wonen, en hoe verder je komt, hoe meer je de verbanden gaat zien. De actuele en complexe vraagstukken leer je beter te begrijpen en het stimuleert je tot het nadenken over mogelijke oplossingen. Aan de hand van belangrijke onderwerpen leer je bij aardrijkskunde dus ook goed en genuanceerd denken en analyseren. Dit is niet eenvoudig, maar wel erg leuk!

Leerling merkt op: *Als je de 9e klas periode geologie leuk vond is aardrijkskunde iets wat vast wel bij je past. Bij aardrijkskunde leer je niet alleen hoe de aarde in elkaar zit, maar ook leer je over de processen in en rondom de aarde, en wat voor gevolgen dit heeft voor de mensen die op aarde leven. Ook leer je wat over natuurrampen en hoe deze voorkomen of bestreden kunnen worden. Het gaat ook over een stukje economie en hoe je op basis daarvan een vergelijking kan maken tussen landen. Je gaat wat dieper in op de stof als in de periodes in de middenbouw.*

Aardrijkskunde is een vak met enorm veel informatie, maar dat is met veel vakken zo in de bovenbouw. Het is wel interessante informatie. Je leert bij dit vak hoe alle natuurverschijnselen echt werken, maar ook over de bevolking en de economie van een land. Het is dus niet landen en topo leren. Het is wel veel werk, maar wel interessant.

Biologie

In vergelijking met de periodes van biologie in de Middenbouw zijn de vaklessen erg zakelijk. Het vak wordt voornamelijk vanuit het verstand benaderd. We werken met een boek en er zit een stevig tempo in. Sommige leerlingen vinden het lastig dat er best veel moet worden gelezen, ook op toetsen. Voor de meesten went dat op den duur wel. Het vak is verder heel afwisselend: de ene keer hebben we het over de natuur en een andere keer gaat het weer over het menselijk lichaam. De ene les kijken we naar onzichtbaar kleine structuren, zoals het DNA en een volgende les kunnen we het weer over organen hebben, zoals het hart. Meestal wordt in de eerste helft van een les huiswerk besproken en nieuwe lesstof

doorgenomen. De tweede helft van de les wordt zelfstandig gewerkt aan opdrachten uit het boek. Over het algemeen zijn we bezig met theorie. Een enkele keer wordt ook gewerkt aan een Praktische opdracht: we gaan bijvoorbeeld een keer naar Artis voor het bestuderen van diergedrag en een keer veldwerk doen in de Kennemerduinen (beiden onder voorbehoud).

Duits

Het vak Duits gaat over de Duitse taal en literatuur. Je gaat daarom behalve spreken, luisteren, lezen en schrijven je ook verdiepen in de Duitstalige literatuur en hoe deze zich heeft ontwikkeld door de tijd heen. Omdat we vier vaardigheden oefenen en ons bezighouden met de literatuur (-geschiedenis), is er veel afwisseling in de les. Er wordt in ieder geval veel gelezen.

Het leren over literatuur is belangrijk om de wereld beter te begrijpen. Mensen uiten hun gedachten en gevoelens namelijk onder andere via de literatuur. Daarnaast is het iets waarvan je kunt genieten en waardoor je je kunt ontspannen. Hoe meer kennis je hebt over literatuur, hoe meer plezier je eraan kunt beleven. Daarnaast heeft Duitsland een belangrijke plek ingenomen in de recente en minder recente (Europese) geschiedenis. Op het gebied van filosofie, politiek, theater en kunst is er daarom in Duitsland veel te beleven. We oefenen met spreken om je in Duitstalige landen te kunnen redden en zullen zelfs een dag naar Osnabrück gaan om Duitsland in het echt te beleven.

Economie

Als ik in de periode de 8e klassers vraag wat er bij hen opkomt als ze de term economie op het bord zien dan heeft dat woord in eerste instantie veelal te maken met geld, de euro, de beurs en aandelen en roept al snel het beeld op van de calculerende homo economicus, die met zo min mogelijk inspanning zoveel mogelijk winst behaalt. Na verloop van tijd komt er dan nog handel en banken en soms zelfs termen als consumeren en investeren opdoemen. Duidelijk is dat het vooroordeel nogal een stempel drukt en dat na verloop van tijd helder wordt dat economie te maken heeft met het (keuze)gedrag van mensen als gaat om het kopen van producten of diensten dan wel het produceren ervan om een inkomen te verdienen. Het gaat om de keuze om te werken bij de AH of als oppas of in een bistro; kortom het verdienen van inkomen. Je kan je tijd maar één keer besteden. Welk inkomen krijg je en waarom betaal je dan belasting.

Deze keuzes worden sterk beïnvloed door enerzijds de overheid, die belastinggeld vraagt maar deze gelden weer herverdeelt en die er zorg voor draagt dat er een WW uitkering wordt uitbetaald als mensen werkloos worden. Anderzijds zijn er de internationale krachten waardoor er banen verloren gaan door concurrentie van lagelonenlanden zoals China en door de inzet van technologie. Ook de milieueffecten van economische groei worden belicht waarbij duidelijk wordt gemaakt dat meer en meer productie en economische groei samengaat met meer energiegebruik, meer uitstoot van CO₂ en andere afvalstoffen. Het vinden van een oplossing zoals afval is voedsel is belangrijk. Op welke wijze kunnen wij een circulaire economie realiseren waarbij afval van het ene product voedsel is voor een ander product. Wij zullen dus bewust keuzes moeten maken. Op welke wijze jij keuzes maakt in verschillende situaties is een belangrijk onderdeel van de economie. De speltheorie is daarbij

behulpzaam en leert je aan de hand van klassenexperimenten op welke wijze jij je keuzes maakt in verschillende keuzesituaties.

Het van belang je kennis om te zetten in de praktijk. In klas 9 wordt een ondernemingsplan gemaakt zodat je je eigen bedrijf kan oprichten. In klas 10 wordt een nieuw product op de markt gebracht middels een marketingplan. In klas 11 en 12 duiken de economie leerlingen in een eigen thema en schrijven daar een artikel over. Alle leerlingen in klas 11 gaan in de duurzaamheidsdagen een eigen duurzaam project uitwerken en presenteren.

Na een kennismaking met economie in de 8e en 9e klas in periode en vaklessen worden de verschillende thema's behandeld in klas 10 tot en met 12. In de loop van de tijd worden steeds meer thema's met elkaar in verband gebracht. De belangrijkste keuzen in je levensloop, het vinden van werk, de werking van de markt en prijsvorming. Actualiteit wordt veel gebruikt om een en ander duidelijk te maken en te illustreren. De loononderhandelingen, Prinsjesdag en de begroting, de euro en Europa spelen een rol bij het verhelderen van de werkelijkheid. Uiteindelijk leer je niet alleen hoe de keuzes als persoon en bedrijf tot stand komen maar ook hoe deze keuzes uiteindelijk leiden tot economische bloei in een land of economische crisis. Actualiteit helpt ook om de abstracte vaktaal van de economie te verduidelijken; termen als consumeren, produceren inflatie of liquiditeitsquote zijn geen dagelijks gebruikte woorden.

Engels

Het vak Engels gaat over de Engelse taal en literatuur. Je gaat daarom behalve spreken, luisteren, lezen en schrijven je ook verdiepen in de Engelstalige literatuur en hoe deze zich heeft ontwikkeld door de tijd heen. Omdat we de vier vaardigheden oefenen en ons bezighouden met de literatuur (-geschiedenis), is er veel afwisseling in de les. Er wordt in ieder geval veel gelezen.

Het leren over literatuur is belangrijk om de wereld beter te begrijpen. Mensen uiten hun gedachten en gevoelens namelijk onder andere via de literatuur. Daarnaast is het iets waarvan je kunt genieten en waardoor je je kunt ontspannen. Hoe meer kennis je hebt over literatuur, hoe meer plezier je eraan kunt beleven. Of je nu vakantie viert, studeert of werkt, Engels zal je overal tegenkomen. Hoe beter je deze taal beheerst, des te gemakkelijker je contact kunt maken en onderhouden met allerlei mensen van over de hele wereld. Bovendien is een goede beheersing van het Engels soms noodzakelijk om nieuwe dingen te leren.

Een 12e klasser aan het woord: *In the tenth class we started like normal with just learning words. They had become harder and they were more words than in the ninth class. We went from words about traffic to words about politics or more complicated words for things. But the biggest difference was literature. You have had literature in the ninth class but that was easy like normal stories that you would already know. But later in the tenth class it becomes more realistic literature and more complicated stories that don't always have a happy end. You get texts about normal things in life or about lives from homeless people. You read about the life of somebody and then you have to make assignments about it like how you think you would have acted, or if you would have helped somebody like that in real life if you came across somebody like that. They are not only questions about what's in the story but also about your opinion and where you stand in life that you can't just find in the text and write the good sentences down. Also you cannot just copy paste all the answers from the internet because teachers are more*

looking at how good you are and not if you can do it but how good you can do it yourself. The books you have to read for your book reports are also going to be on a higher level. No more of mice and men or doing one book in two book reports but now you have to read quality books and it is more in speaking in groups what your opinion was of the book and if you had any questions after reading the book.

Filosofie

Bij filosofie behandelen we verschillende onderwerpen en vragen: Ethiek, wijsgerige antropologie, niet westerse filosofie, esthetica, levenskunst, politieke filosofie, kentheorie en wetenschapsfilosofie. Eerst denk je zelf en met medeleerlingen na over dit soort onderwerpen en dan verbinden we het met de filosofie en alle grote filosofen, van de oude Grieken tot de hedendaagse filosofie, en met actuele kwesties. Je leert vooral om filosofische begrippen toe te passen op allerlei vraagstukken uit deze tijd en leert in meerdere perspectieven te denken. Dat is soms ook best pittig, maar omdat je altijd zelf blijft nadenken ook heel interessant en verrijkend.

Een leerling filosofie uit klas 12v: 'Ik vond de filosofielessen interessant en afwisselend: we behandelden allerlei vraagstukken en onderwerpen en waren daarover onderzoekend in gesprek met elkaar, de docent en de filosofie. We debatteerden, keken documentaires en films en lazen krantenartikelen. We waren ook vaak in gesprek over persoonlijke vragen en ervaringen of juist over maatschappelijke dingen, daarnaast werd er ook aandacht besteed aan meditatie en jaarfeesten. Je leert echt veel verschillende perspectieven kennen en kan begrippen uit de filosofie toepassen op allerlei problemen uit deze tijd en dan argumenterend een standpunt in te nemen. Daar oefen je ook mee. Je krijgt veel kennis over de filosofie en het was vooral leuk dat je daarmee over jezelf en de wereld blijft nadenken en het toepast. Dat deden we op gebied van de ethiek, je eigen geluk en levenskunst, de samenleving en politiek, de rol van geld en de vrije markt in onze tijd, de wetenschap, de vraag wat het wezen van de mens is, wat bewustzijn is en de mens in relatie tot techniek en kunstmatige intelligentie. Je hebt er ook veel aan voor andere vakken; als we bijvoorbeeld de politieke stromingen bij geschiedenis in klas elf behandelen hebben we ook politieke filosofie bij filosofie en dat werkt verdiepend en verbindend.

Wat mij enorm is bijgebleven waren de lessen levenskunst in de elfde. Het was heel bijzonder om zo veel te kunnen delen en verhalen van anderen te horen, dat is wel uniek. De docent creëerde altijd een fijne veilige sfeer waardoor er ruimte was om samen te filosoferen. Eigenlijk zou iedere leerling dit vak moeten krijgen'.

Door het vak filosofie ontwikkel je vaardigheden als het zelfstandige en kritische denken, begrijpend lezen, creatief denken en vindingrijk nieuwe betekenis creëren, vragen stellen, socratische gesprekken, retorisch spreken, schrijven (essay), zorgvuldig formuleren en argumenteren, filosofische begrippen toepassen op actuele kwesties, moreel besef en redeneren en persoonlijke ontwikkeling door na te denken over je eigen levenskunst en idealen.

Geschiedenis

Bij het vak geschiedenis wordt de gehele geschiedenis behandeld. In klas 10 en 4H wordt begonnen met de prehistorie en de oudheid. Daarna worden de middeleeuwen behandeld en dan volgt de vroegmoderne tijd. In het examenjaar is er vooral aandacht voor de moderne tijd (vanaf 1800 tot nu).

De docenten vertellen de verhalen uit de geschiedenis en de leerlingen werken daarna in hun methodeboeken. Geregeld zijn er creatieve opdrachten of worden spellen gespeeld waarmee de kennis wordt getoetst. Tijdens de periodelessen wordt er ingegaan op een specifiek thema en staan de creatieve opdrachten veelal centraal. Zo worden er posters gemaakt en presentaties gegeven.

kunstvak: Algemeen

De theorie van het vak Kunst Algemeen krijgt iedereen aangeboden in het examenjaar, welk praktijkvak je ook kiest. Dit theoriegedeelte wordt afgesloten tijdens het centraal schriftelijk eindexamen. Voor het praktijkgedeelte kan je kiezen uit beeldende vorming, drama, muziek of dans. Dit keuzevak krijg je 2 uur per week vanaf de 10^e klas en 4H klas.

kunstvak: Beeldend (keuze)

Bij het keuzevak beeldende vorming ga je veel tekenen en schilderen, maar ook filmen en animeren. Daarbij krijg je een gedegen theoretische onderbouwing die je goed zal helpen bij het Kunst Algemeen-examen en het maken van kunstzinnig werk. Bij kunst beeldend wordt veel zelfstandig gewerkt. Het is ook belangrijk dat je zelf kan aangeven waar jouw uitdagingen liggen: wat wil je maken en waarom? Als wij als docent weten wat je wil, gaan we je helpen om dat doel te bereiken. Daarnaast werk je bij sommige onderdelen samen met andere leerlingen.

In klas 10 maak je kennis met de techniek aquarelschilderen. Daarnaast ga je met een kleine groep een hoax bedenken en uitvoeren en op die manier daadwerkelijk ervaren hoe goedgelovig mensen al dan niet zijn. Klas 11 staat in het teken van de sociale interactie. Je leert model- en portret tekenen en maakt een kunstwerk waarin je nieuwe vaardigheden verwerkt worden. Het tweede semester van klas 11 staat in het teken van het thema vooroordelen. Daarover maak je een animatiefilm. In klas 12 werk je aan je eigen meesterwerk. Samen met je groep organiseer je een expositie.

Met beeldende vorming kan je veel kanten op na de middelbare school: onderwijs, animatie, design, games en webpagina's, reclame en natuurlijk doorgaan als beeldend kunstenaar of illustrator.

Leerling merkt op: *Het is fijn dat ik in de lessen beeldende vorming voor mijzelf aan het werk kan. De leerkrachten zijn er echt om mijn te helpen. En dan lukt het beter om dat wat ik in mijn hoofd heb ook daadwerkelijk te realiseren.*

kunstvak: Dans (keuze)

Wanneer je naar de bovenbouw gaat kan je voor onder andere het vak Dans kiezen als praktijk eindexamen vak, onderdeel van het examenvak Kunst Algemeen. Het vak dans is voor iedereen! Of je nu geen, weinig of veel ervaring hebt, iedereen kan dansen en dat zal je dan ook ervaren.

In de 10^e klas kom je in aanraking met verschillende dansstijlen. Het samenwerken en het maken van groepschoreografieën staat hierin centraal. Daarnaast maak je met elkaar een korte dansfilm. In de 11^e klas gaat het er meer om dat je ontdekt wie jij bent en wat jou aanspreekt in de dans. Er worden dansen gecreëerd aan de hand van improvisatielessen en je gaat aan de slag met het maken van een solo. In klas 12 ga je alle ervaringen van klas 10 en 11 inzetten tijdens het maken van een grote productie waarbij je met de leerlingen van de kunstvakken, beeldend, muziek en drama gaat samenwerken om een voorstelling neer te zetten. De danslessen vergroten je nieuwsgierigheid, je zelfmotivatie en laten je ontdekken wie jij bent binnen de dans.

Een leerling aan het woord: *Bij het vak dans ga je met de groep samen verschillende dansen aanleren, je leert de techniek om zelf je eigen dansen te maken en je beleeft veel gezelligheid samen met Martine.*

kunstvak: Muziek (keuze)

In de bovenbouw krijgen alle leerlingen nog een aantal jaar muziekles en koor. In deze lessen, die voor iedereen verplicht zijn, werken we aan verschillende muziekstijlen en maken we een basis voor de koorlessen. Daarnaast kun je ook voor het kunstvak Muziek kiezen. In deze lessen is er tijd voor verdieping: je leert beter spelen op een instrument naar keuze en we zijn een groot deel van de tijd in groepjes aan het musiceren. We oefenen met het componeren van eigen muziek en het improviseren over en spelen van bestaande muziek. Ook leer je de basis van de muziektheorie, zodat je beter begrijpt hoe de muziek die je speelt in elkaar zit. Als je in je vrije tijd al veel met muziek bezig bent is dit een geschikt vak voor jou! Je krijgt twee uur per week les, waarin we theorie en praktijk afwisselen.

In de tiende en elfde klas is de belangrijkste opdracht het samen spelen van een lied op een voorspeelmoment met publiek. In de twaalfde klas werken we toe naar de eindproductie: een voorstelling met alle twaalfdeklassers, waarin de leerlingen die Kunst Muziek hebben de muziek spelen. Iedereen leerling kiest een muziekstuk of lied dat je arrangeert voor verschillende muzikanten. Tijdens de voorstelling spelen we in afwisselende samenstellingen de verschillende muziekstukken.

Een leerling aan het woord: *Lekker muziek maken samen met gemotiveerde leerlingen! Je leert meer weten over de achtergronden en techniek van muziek.*

kunstvak: Drama (keuze)

Als je voor het vak drama kiest, zul je je verder verdiepen als speler en maker. Vanuit diverse inspiratiebronnen leer je improviseren. Ook wordt er vanuit tekst gewerkt. In de tiende klas maak je spannende dialogen en in de elfde klas zet je een eigen monoloog op de planken. Hier wordt zorgvuldig naar toe gewerkt. Ook maak je met je groep een korte speelfilm en zul je niet alleen het filmacteren eigen maken maar ook een plan bedenken en uitvoeren waarin iedereen een andere rol zal vervullen. In de twaalfde klas komt alles samen in een grote

eindproductie waarin een samenwerking wordt aangegaan met dans, muziek en beeldend. Vanuit spelplezier proberen wij een prettige en veilige sfeer te creëren waarin iedereen zijn of haar uitdaging kan vinden en waarmaken. Je krijgt het gehele jaar door een blokuur les.

Je leert jezelf kennen door diverse rollen en situaties na te spelen. Je verkent je grenzen en durft steeds een beetje meer. Iedereen heeft een ander begin en eindpunt en andere uitdagingen te ondergaan. Daarom krijg je een persoonlijke begeleiding van een theaterdocent. Je leert creatief te denken en jezelf te presenteren voor grote groepen. Iets dat in elke branche van pas zal komen.

Een leerling aan het woord: *De dramalessen zijn voor mij tussen alle drukte door altijd een fijne uitlaatklep. Ik heb geleerd dat ik veel meer kan met mijn stem en lichaam en ben echt zelfverzekerder geworden.*

Lichamelijk Opvoeding (LO)

In de middenbouw wordt tijdens de LO les voornamelijk gewerkt aan de algemene motorische ontwikkeling. Er kwamen dan ook veel verschillende soorten sport aan bod. In de bovenbouw wordt er meer verdiept in de sport en worden dan ook veel lessenreeksen gegeven.

In de 10de klas werken de leerlingen aan een zelfgemaakte opvoering die bestaat uit turnen, dansen en acrobatiek. Daarnaast komt rugby ook voor het eerst aanbod. In de 11de klas krijgen de leerlingen een lessenserie atletiek waarbij zij zelf reflecteren op het handelen. Tijdens de lessen in de zaal gaan de leerlingen aan elkaar lesgeven en ervaren zij hoe het is om voor de groep te staan. In de 12de klas gaan de leerlingen buitenschoolse sporten volgen. Hierbij hebben zij de keuze uit verschillende sporten. De leerlingen doen een lessenserie per sport. Ze sluiten het vak af met een terugblik van de gymlessen.

Maatschappijwetenschappen

Dit vak gaat over mensen en hoe zij zich gedragen, individueel, in een groep en op het niveau van de samenleving. We onderzoeken het proces van het vormen van je identiteit: wie of wat draagt bij aan de vorming van hoe jij bent of doet, en hoe ging dit vroeger? We bestuderen de verhouding tussen groepen in de samenleving; zijn kansen gelijk verdeeld, en op welke manier wordt dit beïnvloed door keuzes in de politiek? Een ander onderwerp is 'binding'; hebben mensen tegenwoordig nog wel iets voor elkaar over, of denken we vooral aan onszelf. Wat is er in de loop van de tijd op dit punt veranderd? Tot slot onderzoeken we hoe samenlevingen veranderd zijn door bijvoorbeeld de invloed van technologie (bijvoorbeeld de smartphone) of het proces van rationalisering.

Je leert met behulp van allerlei begrippen om het samenleven van mensen te begrijpen, te onderzoeken en te analyseren zowel op nationaal als internationaal niveau. Niet altijd eenvoudig, maar wel super boeiend!

Een 11e klasser aan het woord: *Maatschappijwetenschappen is een vak waarbij je het veel hebt over de samenleving. In de lessen worden vaak actuele gebeurtenissen gebruikt als voorbeeld om daar mee verbanden kunnen gaan leggen met de concepten. In de lessen is het de bedoeling dat je aandachtig luistert, want de aantekeningen helpen echt bij het leren voor toetsen. Het helpt bij dit vak als je nieuwsgierig bent, je mening durft te uiten en die graag wil leren onderbouwen. Bij maatschappijwetenschappen is de volledigheid van je antwoord van belang, maar hier word je in getraind en fouten maken is absoluut niet erg. Het is een heel*

informatief vak omdat je de maatschappij beter leert te begrijpen en het ook in een ander perspectief kan plaatsen. Wij als leerlingen raden het zeker aan, ook omdat je niet bergen met huiswerk zult krijgen!

Natuurkunde

Een 12e klasser aan het woord: *In de negende klas wordt de profielkeuze gemaakt. Toen ik deze keuze ging maken vroeg ik me af of ik het niveau van natuurkunde aan zou kunnen. Doordat ik een verstandige keuze wilde maken heb ik weken getwijfeld en ben ik op het laatste moment nog geswitcht. Natuurkunde is een belangrijk bij het profiel Natuur en Techniek. Het wordt door velen als het moeilijkste vak gezien en dat is ook niet gek want het is een zwaar vak.*

In de negende klas zijn er nog geen natuurkunde lessen gegeven zoals ze vanaf de tiende zullen gaan. De periodes zijn anders, er worden dan proefjes gedaan en dit is in de natuurkundelessen niet meer zo vanzelfsprekend. Er wordt gefocust op het maken van opgaven en het voorbereiden op de toets. Dit is hard werken en kan (zeker als je er geen aanleg voor hebt) zwaar zijn. Dat is iets waar je goed over na moet denken als je voor dit vak kiest. Toch is het ook erg leuk, interessant en hard werken wordt beloond. Uit ervaring weet ik dat het heel fijn is als een opgave goed gaat en dat kan heel motiverend zijn. Als je de uitdaging aan wilt gaan zou ik dit zeker aanraden!

Vind je het leuk om te rekenen en na te denken over natuurkundige vraagstukken? Voor mij was het nieuw om niet alles in een keer te snappen. Dit kan heel confronterend zijn en raar voelen. Je wilt het immers allemaal begrijpen en soms lukt dit niet. Dit geldt natuurlijk niet alleen voor natuurkunde, maar voor taalgerichte mensen (zoals ik) zijn de bètavakken lastiger. Als je nou wilt weten hoe het eraan toe gaat in de tiende raad ik aan om eens een keertje aan iemand te vragen of je in zijn of haar boeken mag kijken. Dan krijg je een beetje een beeld van de lesstof.

Nederlands

Vanaf **klas 10** volg je met de hele klas zowel vaklessen als **periodes** op vwo-niveau. Je krijgt een periode **middeleeuwse literatuur** en een periode **poëzie**. Deze twee periodes krijg je niet wanneer je direct naar 4 havo gaat.

In de **vaklessen** wordt er aandacht besteed aan verteltheorie en werk je toe naar het maken van vijf tot zes (boek)verslagen. Je boekverslagen bewaar je voor je leesdossier, waarover je in klas 12 mondeling examen doet. Daarnaast werk je aan tekstbegrip, spelling, formuleren en schrijfvaardigheid. Bij tekstbegrip is de theorie complexer en zijn de vwo-teksten langer en abstracter qua inhoud en taalgebruik.

In **klas 11 vwo** krijg je een periode **Parzival** en een periode **moderne letterkunde**. De vaklessen in 11vwo gaan over argumentatie, debatteren en betogen, zowel mondeling als schriftelijk en het schrijven en analyseren van een beschouwing. Daarnaast maak je een interview en lees je vier tot vijf boeken voor de lijst.

In **4 havo** is er wat minder ruimte voor literatuur en lees je vier boeken voor de lijst. Daarnaast krijg je – net als in 10v(k) tekstbegrip, spelling & formuleren en schrijfvaardigheid. De theorie is voor havo en vwo gelijk, maar de boeken, teksten en toetsen zijn complexer in het vwo.

In klas 12 en 5H krijg je een **periode wereldliteratuur**, waarbij je een inkijkje krijgt in andere culturen dan de ons bekende en datgene wat kenmerkend is voor 'grote' schrijvers. De vaklessen hebben nu een andere inhoud, afhankelijk van het niveau.

De havisten bereiden zich nu voor op een leeskring, waarvoor ze vier boeken over hetzelfde thema lezen en vergelijken. Dit wordt getoetst in een groepsgesprek. Daarnaast wordt er nu geoefend met argumentatie, betogen of debatteren en beschouwen. Dit wordt zowel mondeling als schriftelijk getoetst. Vervolgens gaat de aandacht naar examentraining: tekstbegrip en samenvatten.

Vwo'ers oefenen ook met tekstbegrip en samenvatten, maar krijgen bovendien een overzicht van de oude Nederlandse letterkunde. Zij lezen twee boeken van voor de oorlog en twee van voor 1880. Hun mondeling literatuurexamen gaat over twaalf boeken van de lijst (niveau 3-4-5). Tot slot schrijven zij een essay over een opgegeven thema uit de literatuur.

Scheikunde

In de periodes scheikunde heb je via experimenten een aantal basisvaardigheden en regels van de scheikunde geleerd. Ook heb je in de 9^e in de periode geleerd (of ga je nog leren) hoe je op een systematische manier chemicaliën een naam geeft.

Als je voor scheikunde kiest is het als eerste belangrijk om te beseffen dat de vaklessen niet hetzelfde zijn als de periode. Er worden niet de hele tijd proefjes gedaan. Sterker nog, de meeste proeven blijven in periodes gegeven worden, met maar een enkele uitzondering. In de vakles scheikunde krijg je eerst de basis theorie uitgelegd over waarom de proefjes zoals je die hebt gedaan nou eigenlijk werken. Dit gaat gepaard met het leren van het scheikunde alfabet, genaamd het periodiek systeem, en de formules die daaruit volgen. Later leer je hier ook mee rekenen op verschillende manieren en krijg je uitleg over wat we met pH 7 nou eigenlijk bedoelen.

Bij scheikunde hoort zeker rekenen en tot op zekere hoogte ook wiskunde, maar ook het goed beheersen van Nederlands en goed informatie kunnen verzamelen.

Wiskunde

Wiskunde is het vak dat gaat over wat waar en dus zeker is, en wat niet. In de middenbouw worden de basisvaardigheden van het vak aangelegd: algebra en meetkunde, rekenen en redeneren. Je leert er ook hoe je dat eigenlijk doet, wiskunde leren. In de bovenbouw gaat het vak wiskunde uiteen in verschillende richtingen: wiskunde A en wiskunde B, voor VWO ook nog wiskunde C, en als extra vak als je wiskunde B kiest: wiskunde D. Deze richtingen staan elk op zich en zijn specialisaties passend bij het profiel waarbinnen ze gekozen kunnen worden. Het is dus zeker niet zo dat de ene richting makkelijker of moeilijker is dan de andere. Voor allemaal geldt: ze moeten vooral bij je passen.

Wiskunde A vindt zijn toepassing in de maatschappij en de economie. Je leert de diverse wiskunde verbanden kennen en er problemen mee op te lossen. In een opbouw van telproblemen naar kansrekening en dan statistiek leer je maatschappelijke verschijnselen waar te nemen, in getallen weer te geven en hun verbanden te begrijpen. Al deze vraagstukken leer je algebraïsch aan te pakken, maar ook numeriek, met de Grafische Rekenmachine en met de computer. Vanwege zijn specialisatie worden veel vraagstukken in de vorm van teksten gegeven.

Wiskunde B is gericht op abstractie en modellen waarmee je vraagstukken leert oplossen die zuiver wiskundig, technisch of natuurwetenschappelijk van aard zijn. Je leert bewijzen, of iets zwakker, aantonen of iets waar is of niet. Wiskundige verbanden leer je kennen als wiskundige functies, met hun eigenschappen en eigenaardigheden. Met dit gereedschap leer je ook de 2-dimensionale ruimte, het platte vlak, te begrijpen met daarin meetkundige objecten die stil staan maar ook kunnen bewegen. Ook hier leer je vraagstukken algebraïsch aan te pakken en numeriek met de Grafische Rekenmachine.

Wiskunde C is gericht op het ondersteunen van het creatieve denken. Aan de hand van de wiskundige verbanden, kansrekening en statistiek leer je ordenen en structureren. Met het onderwerp logica leer je redeneren en bewijzen leveren. In de meetkunde leer je het perspectief en de onderlinge verhoudingen van ruimtelijke objecten begrijpen. Ook hier tref je veel vraagstukken in de vorm van teksten aan en leer je zowel algebraïsch als numeriek te werken met de Grafische Rekenmachine en de computer.

Wiskunde D vult de andere drie richtingen van het vak wiskunde aan met zuiver wiskundige onderwerpen. Je leert de wiskunde achter de statistiek, de (klassieke) meetkundige bewijzen en bewijsvoering met volledige inductie en vanuit het ongerijmde. De meetkunde wordt uitgebreid naar de 3-dimensionale ruimte waarin je met vectoren en matrices beschrijvingen van meetkundige problemen leert maken en oplossen. Met complexe getallen leer je dat de wortel uit een negatief getal wel degelijk kan en dat een vermenigvuldiging plotseling een rotatie wordt. Als je een technische of natuurwetenschappelijke vervolgopleiding ambieert is wiskunde D een hele waardevolle aanvulling. Wiskunde D kun je kiezen als extra vak als je wiskunde B doet. Omdat het een extra vak is, is de ondersteuning in de vorm van lessen beperkt en komt het veel op zelfstudie aan. Dat moet je dus wel kunnen en willen.

Bij ons op school is er een koppeling tussen het profiel dat je kiest en het wiskunde vak dat er bij hoort:

	Havo	VWO
CM	Géén wiskunde of wiskunde A	Wiskunde C of wiskunde A
EM	Wiskunde A	Wiskunde A
NG	Wiskunde A	Wiskunde A
NT	Wiskunde B (extra vak wiskunde D)	Wiskunde B (extra vak wiskunde D)

Als je VWO met het C&M profiel doet, dan kun je aan het eind van de 10e klas bij het afsluiten van de periode Euclidische Meetkunde aangeven of je examen wilt gaan doen in wiskunde A of wiskunde C. In de 10^e klas is er nog nauwelijks verschil tussen die twee vakken dus een keuze voor A in plaats van C is geen probleem. Het gaat er dan vooral om wat je meer ligt.